

INTERNERING EN TOEREKENINGSVATBAARHEID

INTERNERING EN TOEREKENINGSVATBAARHEID

Katrien HANOULLE

intersentia

Antwerpen – Cambridge

Internering en toerekeningsvatbaarheid
Katrien Hanouille

© 2018 Intersentia
Antwerpen – Cambridge
www.intersentia.be

Omslagillustratie: Danny Juchtmans

ISBN 978-94-000-0885-4
D/2018/7849/15
NUR 824

Alle rechten voorbehouden. Behoudens uitdrukkelijk bij wet bepaalde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden vervoelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, op welke wijze ook, zonder de uitdrukkelijke voorafgaande toestemming van de uitgever.

Ondanks alle aan de samenstelling van de tekst bestede zorg, kunnen noch de auteurs noch de uitgever aansprakelijkheid aanvaarden voor eventuele schade die zou kunnen voortvloeien uit enige fout die in deze uitgave zou kunnen voorkomen.

VOORWOORD

*“I fear I’ll do some damage
One fine day
But I would not be convicted
By a jury of my peers
Still crazy after all these years”*

Toen singer-songwriter Paul Simon deze woorden gebruikte in ‘*Still crazy after all these years*’ had hij het over oude liefdes die je op straat tegen het lijf loopt, maar het thema fascineert natuurlijk ook in zijn meer letterlijke betekenis. Bij sommige mensen die strafbaar gedrag hebben gesteld, rijst de vraag of ze er wel ‘aan kunnen doen’. Kan de maatschappij het hen wel verwijten? ’s Lands bekendste advocaten hebben een groot deel van hun carrière gebouwd op deze fascinatie bij het grote publiek en de pers voor dilemma’s over goed en kwaad. En voor kwaad waarvoor men al dan niet begrip kan opbrengen.

Of iemand die strafbaar gedrag heeft gesteld nu al dan niet een straf verdient en, zo niet, of dan eventueel toch een andere sanctie kan krijgen, is altijd een centrale vraag geweest in het strafrecht. Paul Simons aanvoelen hierboven was dat hij bij een jury van zijn gelijken beter af zou zijn. Wij vragen ons al lang af of jury’s inderdaad milder zijn voor wie ze ‘gestoord’ (‘*crazy*’) vinden. Onze indruk was namelijk dat een Belgische assisenjury net strenger zou zijn dan de beroepsrechter, net minder geneigd bij ernstige misdrijven de pleger te ‘belonen’ met ‘straffeloosheid’. Zouden de burgers die maar één keer in hun leven zetelen in een jury niet vrezen dat ze de nabestaanden van het slachtoffer van een levensdelict een nieuwe slag zouden toedienen als ze vanwege het juridische begrip voor de geestesgestoorde uiteindelijk niemand ‘schuldig’ bevinden aan de dood van dat slachtoffer? Of hangt het er van af wie er voor de jury staat? Misschien hebben juryleden wel begrip voor iemand die op hen lijkt en noemen ze die geestesziek als hij stemmen van God hoort, terwijl ze daarentegen strenger zijn voor iemand met wie ze weinig gemeen hebben, zodat ze die al vlugger als gevaarlijke crimineel beschouwen? Tasten psychologische en sociologische (voor)oordelen de schijnbaar objectieve beoordeling van het bestaan van een geestesstoornis aan?

Insiders en zeker magistraten weten natuurlijk dat wie wegens een geestesstoornis in een strafzaak niet ‘schuldig’ wordt bevonden, met de internering als beveiligingsmaatregel allesbehalve een vrijbrief krijgt. Integendeel, België verwaarloosde

de geïnterneerden op een pijnlijke manier en de uitzichtloosheid van hun bestaan was een modern westers land onwaardig. Na talloze in de wind geslagen Europese waarschuwingen volgde onvermijdelijk een reeks Europese veroordelingen. Die zorgden voor een extra prikkel en eindelijk schakelden de Belgische overheden een versnelling hoger om de wantoestanden geleidelijk de wereld uit te helpen. Ze hebben nog een hoop werk voor de boeg.

Daarom is het zo belangrijk te weten wie wel of niet kan worden geïnterneerd en waarom. Moeten de juristen de verdachte of beschuldigde beschermen tegen de psychiaters? Of moeten de psychiaters de geesteszieken net beschermen tegen de ontrechte toorn van het recht als maatschappelijke wraakoperatie? Wie is het best geplaatst om de schuld, de gevaarlijkheid, het recidiverisico, de stoornis of ziekte en de genezing in te schatten?

Geestesstoornis is een zeer open psychiatrisch begrip, waar de Belgische wetgever en de Europese rechters ook een juridisch begrip van hebben gemaakt. Juristen hebben doorgaans maar een beperkte kennis van psychiatrische concepten en al helemaal geen van de gehanteerde methodes en testen. Hoe moeten ze dan met het advies van psychiaters omgaan? Zelfs binnen de psychiatrie, als relatief jonge tak binnen de geneeskunde, bestaat er immers over vele belangrijke kwesties nog geen consensus, soms zelfs grote verdeeldheid. De schijnbare objectiviteit van de wetenschappelijke woordenschat kan dus ook willekeur verbergen. Of een onbewust verkeerd gebruik van psychiatrische motieven bij de verantwoording van juridische keuzes met verregaande gevolgen. In een recent doctoraatsonderzoek stelde advocate en onderzoekster Salud DE AGUILAR GUALDA bijvoorbeeld vast dat Spaanse rechters in bijna de helft van de gevallen de psychiatrische begrippen verkeerd gebruikten in hun beschikkingen, vonnissen of arresten.* Weinigen zullen hier en nu al te stellig durven beweren dat Belgische magistraten het veel beter doen.

In dit boek, een aangepaste versie van haar proefschrift *De beoordeling van de toerekeningsvatbaarheid van de geestestoornige delinquent*, bekijkt Katrien HANOULLE in detail hoe het Belgische strafrecht omgaat met (vermeende) geestesstoornissen bij daders.

De lezer leert uit het gedegen historisch overzicht waarom de Belgische wetgever bepaalde keuzes heeft gemaakt en andere verworpen. Nu ons strafrechtsbestel zich geregeld moet uitspreken over zogenaamde ‘fanatici’, vergeten we best niet dat het kwalificeren van andersdenkenden als ‘gek’ of ‘ziek’ een aloude praktijk is van ‘foute regimes’ om politieke en andere tegenstanders op een minder

* S. DE AGUILAR GUALDA, *Neurosis, trastornos neuróticos y del control de los impulsos, Tratamiento jurídico penal*, doctoraatsthesis universiteit van Granada, 2017.

brutale maar vaak erg efficiënte wijze uit te schakelen of om hun legitimiteit te ondermijnen.

De hoofdmoot van dit boek bevat natuurlijk echter een grondige analyse van het, na een lang en moeilijk vervellingsproces, uiteindelijk in 2016 toch vernieuwde wettelijk kader voor de internering van geestesgestoorde plegers van misdrijven. Daarbij speelde zoals gezegd de Europese mensenrechtelijke druk een belangrijke rol. Die Europese rechtspraak, nog steeds een belangrijke correctie op eventuele Belgische uitschuivers, passeert de revue. Net die rechtspraak koppelt de *oplegging* van de internering aan de *uitvoering* ervan, als een soort leugendetector voor de overheid die beweert dat ze niet straft, maar beschermt en behandelt. Die tenuitvoerlegging van de maatregel krijgt dus ook de nodige aandacht. Want de belangrijkste hoop die de nieuwe wettelijke regeling heeft gewekt, is waarschijnlijk dat de tussenkomst van volwaardige rechtbanken de afdwingbaarheid van het recht in de praktijk zal vergroten.

Katrien HANOULLE schreef onmiskenbaar een juridisch boek, met standpunten die een stevige basis hebben in een grondige bronnenstudie en met aandacht voor rechtsbescherming als wezenlijk tegengewicht voor maatschappijbescherming. Ook uit andere keuzes, die buitenlandse overheden bijvoorbeeld hebben gemaakt, trekt ze lessen. Tegelijkertijd verliest ze echter de belangrijke praktische, psychologische en psychiatrische aspecten niet uit oog. Want de mensenrechten van de geïnterneerden zijn in België in de diepe kloof tussen wet en praktijk getuimeld en het dempen van die kloof zal nog een tijdje duren. Gelukkig is heel het boek geschreven in een klare taal, toegankelijk voor de niet-gespecialiseerde maar geïnteresseerde lezer.

Hoe nuttig het boek ook zal zijn voor de rechtspraktijk van 2018 of 2019, als voldragen wetenschappelijk werk bevat het ook kritiek, suggesties en reflecties, bijvoorbeeld over de omgang met gevaarlijke daders die technisch gezien geen geestesstoornis hebben of over sommige vreemde kronkels in rechtspraak of wetgeving. Zoals gezegd, zal het strafrecht zich altijd moeten bevragen over zijn omgang met daders met een stoornis. Over vele jaren zullen we dus misschien neuriën als we dit boek weer eens in de hand nemen: *'still worthwhile after all these years'*.

Frank VERBRUGGEN
KU Leuven, Instituut voor Strafrecht

DANKWOORD

Op drie februari 2017 verdedigde ik mijn proefschrift, exact één jaar nadat mijn vriend Seppe en ik erachter kwamen dat ik in verwachting was van onze tweede kindje. Het was een fantastisch jaar en ik zou het allemaal zo opnieuw doen, maar ik moet eerlijk zijn: de combinatie van een doctoraat afwerken, mama zijn van een actieve peuter en zwanger zijn: het was niet altijd gemakkelijk en het was vooral heel vermoeiend. Ik ben een aantal keren tegen mijn eigen grenzen opgebotst en dat ik niet over die grenzen ben gegaan heb ik te danken aan de ongelofelijke hulp, steun en begrip van heel veel mensen uit mijn omgeving, zowel professioneel als privé. Mijn dankbaarheid voor iedereen die betrokken is geweest bij mijn proefschrift is groot en oprecht.

Dank aan de leden van de jury. Ik was vereerd dat jullie allemaal zo snel hebben toegezegd om in de jury te zetelen. Bedankt voor jullie flexibiliteit, want door de geboorte van mijn dochter en mijn bevallingsverlof was er geen duidelijke timing voor de verdediging.

Ik ben in totaal bijna zeven jaar bezig geweest met mijn onderzoek en zoals iedereen die een doctoraat heeft geschreven zal zeggen: dat gaat met ups en downs. Er zijn weken geweest waarin ik geïnspireerd en gemotiveerd pagina's volschreef, gevolgd door weken waarin ik door de bomen het bos niet meer zag. Toch ben ik altijd ontzettend geboeid gebleven door het onderwerp van mijn onderzoek. Mijn blijvende interesse is aangewakkerd door de manier waarop mijn promotor, professor Frank Verbruggen, me heeft aangespoord om het aan te pakken. Hij heeft me geleerd om kritisch te zijn (ik dacht vroeger dat ik best wel kritisch was, tot ik Frank leerde kennen), hij heeft me geleerd om genuanceerd te zijn, mijn onderzoek vanuit verschillende hoeken te benaderen (vandaar de uiteindelijke omvang van mijn proefschrift) en om pas tevreden te zijn wanneer ik het gevoel had dat ik geen enkele bron meer kon vinden die nog iets zou bijdragen. Frank liet me zelfstandig werken en liet altijd uitschijnen dat hij er vertrouwen in had dat ik er wel zou geraken. Wanneer ik hem een vraag stelde, gaf hij zelden het antwoord, maar zette me op weg om het zelf uit te zoeken en liet me ondertussen over een hele reeks nieuwe vragen nadenken waarvan ik pas achteraf altijd besepte hoe relevant ze wel waren. Hij heeft me ook aangemoedigd om lid van de Commissie van Toezicht van de Leuvense gevangnissen te worden, om beter voeling te krijgen met de praktijk. Dat heeft me pas echt de ogen geopend voor de schrijvende situatie waarin zo veel geïnterneerden verkeren en dat heeft me nog meer gedreven om aan mijn onderzoek te werken. Ik wil Frank ook bedanken voor de hele

fijne manier waarop hij met zijn assistenten samenwerkt. Hij verwacht veel van zijn medewerkers, maar heeft altijd heel veel begrip voor persoonlijke omstandigheden. Ik denk dat er geen enkele andere promotor is die zo enthousiast reageert wanneer de ene na de andere assistente hem komt vertellen dat ze zwanger is en zelfs babynamen begint voor te stellen en in mijn geval in de zomer bezorgd vraagt of je geen last hebt van dikke voeten... Frank, bedankt voor de fijne en boeiende samenwerking. Ik ben acht jaar lang elke dag met plezier komen werken op het Instituut voor strafrecht en ik blijf er graag terugkomen.

Ik wil ook de overige professoren bedanken, met wie ik ook altijd op een aangename en vlotte manier heb kunnen samenwerken. Dat zijn professor Raf Verstraeten, professor Bart Spriet, professor Michele Panzavolta en professor Frank Hutsebaut. Ook een bijzonder woord van dank aan enkele "externen", die op hun manier mijn onderzoek hebben verrijkt. Dank aan Yves Van Den Berge, die mij in zijn verschillende professionele hoedanigheden de kans heeft geboden om praktijk- en beleidservaring op te doen. Dank aan Henri Heimans. Niemand heeft zich in België zo ingezet om het lot van geïnterneerden te verbeteren en ik vond het een eer om een aantal keer met hem te hebben kunnen samenwerken.

Met pijn in het hart, maar vol dankbaarheid voor onze geweldige tijd samen, heb ik afscheid genomen van al mijn collega's met wie ik die acht jaar aan het Instituut voor strafrecht heb samengewerkt. In het bijzonder dank aan Joost en de straffe dames, zoals wij onszelf ooit hebben genoemd: Ann, Audry, Charlotte, Eef, Gaëlle, Kristel en Sofie. Jullie zijn zo veel meer geworden dan goede collega's en jullie vriendschap is van onschatbare waarde geweest om het eenzame beroep van onderzoekster vol te houden. Bedankt voor alle gezellige middagen, alle vrijgezellenavonden, etentjes, babybezoekjes... Ik kon met jullie een interessante discussie voeren over een strafrechtelijk probleem, om even later een whatsapp-conversatie over Temptation Island te hebben. Jullie zijn echt mensen naar mijn hart! Ook bedankt om mij aan te moedigen wanneer ik een dipje had. En aan de straffe dames die nog aan hun onderzoek aan het werken zijn: ik geloof in jullie en ik kijk er naar uit om naar jullie publieke verdediging te komen. Ik wil ook Katarina bedanken, mijn eerste kantoorgenote. Het was vriendschap op het eerste gezicht tussen ons en ik heb enorm genoten van ons jaar samen in de 01.82, dat onvindbare kantoor waar het altijd te warm of te koud is, maar waar vriendschappen voor het leven worden gesmeed. Dat geldt ook voor Eef, met wie ik het jaar nadien mijn kantoor mocht delen.

Bedankt ook aan de strafste dame van allemaal, Marleen Bringmans, de moederkloek van het Instituut voor strafrecht. Bedankt voor de warme aanwezigheid en alle praktische ondersteuning gedurende al die jaren. Ik was erg blij dat ze er na een periode van afwezigheid weer was in mijn laatste maanden aan het Instituut, want zonder de goede zorgen van Marleen loopt iedereen toch een beetje verloren.

Bedankt aan mijn vrienden en vriendinnen en vooral mijn vriendinnen met wie ik in Paridaens heb gezeten. Ik heb jullie nooit veel verteld over mijn onderzoek, maar ik heb altijd veel energie gehaald uit onze vriendschappen. Jullie betekenen heel veel voor mij, dat weten jullie wel. Ik ben ook blij dat onze vriendschappen zo sterk zijn dat jullie het mij vergeven hebben dat ik niet altijd even beschikbaar was.

Mijn schoonvader verdient eeuwige dankbaarheid om tijdens zijn rondreis in Peru de tijd te vinden om mijn tekst na te lezen. Ook bedankt aan mijn ouders, schoonouders en al mijn broers, schoonbroers en schoonzussen: Dries, Wouter, Ragna, Katrien, Sien, Wouter, Hannes, Sander, Ludo en Laura en mijn neefjes Stef en Finn en nichtjes Ana en Felies. Niet alleen voor jullie uitstekende en vaak benutte babysitvaardigheden, maar vooral voor de band die we allemaal hebben.

Ik moet mijn ouders natuurlijk voor zo veel meer bedanken. Zoals mijn mama het zelf zou zeggen: ik ben in een goede wieg geboren. Ik heb van mijn ouders alles meegekregen in het leven om vandaag een gelukkige volwassene te zijn. Mama en papa, bedankt om mij te leren zelfstandig te zijn en zelfvertrouwen te hebben. Ook bedankt voor jullie humor – en daar moet ik ook mijn broers voor bedanken – waardoor ik geleerd heb mezelf nooit te serieus te nemen, te relativeren en zo stresserende periodes door te komen.

En dan wil ik graag nog Seppe bedanken. Ik weet dat hij het gênant zou vinden als ik hem te veel ophemel, maar het is moeilijk om dat niet te doen. Ik weet niet hoe iemand een doctoraat schrijft zonder een Seppe. Seppe gelooft altijd in mij, moedigt mij aan en daagt mij uit. Hij kan het niet verdragen als ik zeg dat ik iets niet kan of durf, daar doet hij niet aan mee. Niemand begrijpt mijn ambities, prioriteiten en onzekerheden zoals hij. Hij heeft heel veel begrip gehad voor alle avonden en weekenden die ik al schrijvend heb doorgebracht of als ik nog thesissen moest nalezen of examens verbeteren. Dankzij hem heb ik de nodige rust gevonden om zonder al te veel stress mijn doctoraat af te werken en tegelijk een gelukkig gezinsleven te hebben. Seppe, ik ben blij dat je in mijn team zit. Ook dank aan onze twee kleinste teamleden, onze prachtige dochters Lilith en Lotta. Wanneer liefde zo absoluut is, wordt vermoeidheid relatief en kan je alles aan.

Ik draag ten slotte mijn proefschrift in liefdevolle herinnering op aan mijn opa, André Hanoulle. Opa, hier is het boek dat ik altijd beloofd had te zullen schrijven.

Katrien HANOULLE
26 augustus 2017

INHOUD

<i>Voorwoord</i>	v
<i>Dankwoord</i>	vii
DEEL I	
INLEIDING	1
DEEL II	
TOEREKENINGSVATBAARHEID	11
Titel 1	
Inleiding	13
Titel 2	
De geestesgestoorde in het strafrecht: historische evolutie	15
Hoofdstuk 1. Inleiding	15
Hoofdstuk 2. Romeins (straf)recht	16
Afdeling 1. Korte schets van het Romeinse (straf)recht	16
Afdeling 2. Schuldbestanddeel	17
Afdeling 3. Verwijtbaarheid	17
Afdeling 4. Geestesstoornis en functies en doelen straf(recht)	19
Hoofdstuk 3. Middeleeuws strafrecht	20
Afdeling 1. Christelijke moraalfilosofie	20
Afdeling 2. Middeleeuwse rechtsgeleerden	21
Afdeling 3. Geestesstoornis en functies en doelen straf(recht)	23
Hoofdstuk 4. Verlichting: het klassieke strafrecht	24
Afdeling 1. Algemene principes Verlichting	24
Afdeling 2. Sociaal contract en voorzienbare straffen	26
Afdeling 3. De Verlichte geest versus de krankzinnige	28
§ 1. Vergelding	28
§ 2. Afschrikking	29
§ 3. Schuld in Verlichte wetgeving	29
Afdeling 4. Geestesstoornis en functies en doelen straf(recht)	31

Hoofdstuk 5. Sociaal verweer	31
Afdeling 1. Inleiding	31
Afdeling 2. Klassiek strafrecht versus negentiende-eeuwse realiteit	32
Afdeling 3. Antwoord: sociaal verweer	33
§ 1. Verwetenschappelijking	34
A. Strafrecht: geen spel van schuld en boete	34
B. Verwetenschappelijking	35
C. Gevolgen verwetenschappelijking	41
§ 2. Risico en gevaarlijkheid	42
A. Degeneratie = gevaar	42
B. Louter objectieve aansprakelijkheid?	43
§ 3. Overheidsreactie	44
A. Biologische school: repressie en specifieke preventie ..	45
B. Sociologische school: algemene preventie	47
1. Franse school	47
2. Belgisch pragmatisch model	47
3. Het pragmatisme van Franz von Liszt	48
§ 4. Macht	49
Afdeling 4. Geestesstoornis en functies en doelen straf(recht)	50
Hoofdstuk 6. Conclusie: de geestesgestoorde in het strafrecht – Historische evolutie	51
Titel 3	
Wetgevend kader internering	55
Hoofdstuk 1. Voorbereidende fase Wet Bescherming Maatschappij	55
Afdeling 1. Vrijspraak of strafvermindering	55
Afdeling 2. Parlementaire werkzaamheden	57
§ 1. Voorstellen Le Jeune en Vervaeck	57
§ 2. Ontwerp Masson-Tschoffen	57
Hoofdstuk 2. Wet Bescherming Maatschappij 1930	59
Afdeling 1. Inleiding: internering	59
Afdeling 2. Interneringsvoorwaarden	59
Afdeling 3. Kritieken op WBM 1930	61
§ 1. Terminologie: abnormaal en recidive	61
§ 2. Gelijkstelling krankzinnigen en abnormalen	62
§ 3. Voorontwerp wetswijziging	62
Hoofdstuk 3. Wetgeving na 1930	63
Afdeling 1. Wet Bescherming Maatschappij 1964	63
Afdeling 2. Wet betreffende de internering 2007	64
Afdeling 3. Wet betreffende de internering 2014	67

DEEL III	
BEOORDELING EN TOEPASSING INTERNERINGSVOORWAARDEN ..	69
Titel 1	
Inleiding	71
Titel 2	
Beoordeling, interpretatie en referentiekader	73
Hoofdstuk 1. Inleiding	73
Hoofdstuk 2. Interpretatie: begrippenkader	74
Hoofdstuk 3. Problematische interpretatievrijheid	74
Afdeling 1. Interpretatie versus constructie	74
Afdeling 2. Interpretatiemethodes	76
§ 1. Grammaticale interpretatie	77
§ 2. Systematische interpretatie	78
§ 3. Interpretatie vanuit voorbereidende werken	78
§ 4. Historische interpretatie	79
§ 5. Teleologische interpretatie	81
Afdeling 3. Conclusie	83
Hoofdstuk 4. Keuze voor referentiekader	84
Afdeling 1. Mensenrechten	84
§ 1. Inleiding	84
§ 2. Artikel 5 EVRM: het recht op vrijheid en veiligheid	85
A. Inleiding	85
B. Toepassingsgebied	87
C. Rechtmatige vrijheidsbeneming: algemene voorwaarden	88
D. Gronden voor rechtmatige vrijheidsbeneming	90
1. Artikel 5.1 a EVRM: detentie na veroordeling ..	90
2. Artikel 5.1 e EVRM: detentie van geesteszieken	93
E. Recht op rechterlijke controle van rechtmatigheid detentie	95
§ 3. Artikel 3 EVRM: het verbod op onmenselijke behandeling of bestraffing	98
Afdeling 2. Hedendaagse functies van het strafrecht en doelstellingen van strafrechtelijke sancties	106
§ 1. Inleiding	106
§ 2. Houdbaarheid van traditionele functies strafrecht	107
§ 3. Strafdoelen volgens de mensenrechtenrechtspraak	112
§ 4. Conclusie: onderscheid tussen straf en maatregel vervaagt .	122

Titel 3

Beoordeling toerekeningsvatbaarheid: huidige wetgeving en praktijk 125

Hoofdstuk 1. Inleiding	125
Hoofdstuk 2. Interneringsvoorwaarden	126
Afdeling 1. Vooraf: internering als beveiligingsmaatregel	126
§ 1. Doelstellingen internering	126
§ 2. Internering als maatregel	131
Afdeling 2. Interneringsvoorwaarden	131
§ 1. Overzicht	131
§ 2. Toepassingsgebied: strafbare feiten	133
A. WBM 1930 en WBM 1964: feit, misdaad of wanbedrijf genoemd	133
B. Interneringswet 2007: als misdaad of wanbedrijf omschreven feit waarop gevangenisstraf is gesteld	136
C. Interneringswet 2014	137
D. Toepassingsgebied internering volgens referentiekader	138
1. Fundamenteel recht op vrijheid en veiligheid	138
2. Functies van het strafrecht en doelen strafrechtelijke sancties	141
E. Interneringswet 2014 na Potpourri III	143
F. Besluit	153
§ 3. Geestestoestand	153
A. Algemene inleiding psychiatrie	153
B. Stoornis	160
1. WBM: krankzinnigheid, ernstige staat van geestesstoornis en zwakzinnigheid	160
2. Interneringswet 2007 en 2014: geestesstoornis	171
C. Psychologisch criterium	172
1. WBM: controle over daden	173
2. WBM: ongeschikt tot controle daden	179
3. Interneringswetten 2007 en 2014	182
a. Aanpassing interneringsvoorwaarde	182
b. Aanpassing artikel 71 Sw.	184
D. Geestestoestand: ruimere systematische interpretatie	190
1. Artikel 5.1 e EVRM en rechtspraak EHRM	190
a. <i>Unsound of mind</i>	190
b. Psychologisch criterium	195
c. Moment beoordeling	196
2. Geesteszieke en gedwongen opname: WBPB	196
a. Geestesziekte	197

b.	Ernstig	201
c.	Conclusie: gedwongen opgenomen patiënten versus geïnterneerden	202
E.	Conclusie geestestoestand	203
§ 4.	Sociaal gevaar	203
A.	WBM: vaste rechtspraak	204
1.	Recidiverisico	204
2.	Interpretatie en inschatting	205
B.	Interneringswet 2007: recidivegevaar ten gevolge van geestesstoornis	207
1.	Commissie Internering	207
2.	Interneringswet 2007	208
C.	Interneringswet 2014: recidiverisico ten gevolge van geestesstoornis, desgevallend in samenhang met andere risicofactoren	209
D.	Systematische interpretatie: artikel 5.1 e EVRM en rechtspraak EHRM	210
E.	Conclusie: gevaarlijkheid	211
Hoofdstuk 3.	Gerechtelijke fase	212
Afdeling 1.	Inleiding	212
Afdeling 2.	Forensisch psychiatrisch deskundigenonderzoek	212
§ 1.	Inleiding	212
§ 2.	Mogelijk of verplicht forensisch psychiatrisch deskundigenonderzoek	213
A.	WBM: juridisch vacuüm	213
B.	EVRM en EHRM	216
1.	Verplicht deskundigenonderzoek	216
2.	Rol van deskundige arts	218
3.	Veroordeling België?	219
C.	Praktijk voorafgaand aan Interneringswet	220
1.	Toenemende standaardpraktijk van deskundigenonderzoek	220
2.	Keuze voor psychiatrisch deskundigenonderzoek	222
3.	Beperkte wettelijke basis	225
a.	Deskundige in algemeen strafprocesrecht vóór 2016	225
b.	Aanstelling door rechter	226
D.	Interneringswet 2007	230
1.	Commissie Internering	230
2.	Interneringswet 2007	231

E.	Interneringswet 2014: verplicht forensisch psychiatri- sch deskundigenonderzoek	233
1.	Verplicht deskundigenonderzoek	233
2.	Eigenheid deskundige	233
3.	Psychiatrisch deskundigenonderzoek	237
4.	Bijstand andere gedragswetenschappers	238
5.	College van deskundigen	239
6.	Inlichtingen behandelende arts?	243
§ 3.	Kwaliteitsgaranties forensisch psychiatrisch deskundigenonderzoek	245
A.	Forensisch psychiater	246
B.	Gerechtsdeskundige	247
C.	Standaardverslag	247
D.	Cel uitgebreide kwaliteitsbewaking	247
E.	Draagwijdte formele vereisten	248
F.	Psychiatrische wetenschap	249
1.	Wetenschappelijkheid psychiatrie	249
a.	Constructvaliditeit	249
b.	Betrouwbaarheid	251
2.	Wetenschappelijkheid forensische psychiatrie ..	252
a.	Voorwaarden toerekeningsvatbaarheid en internering	252
b.	Forensische context	255
c.	Gebrek aan eenvormigheid en theorievorming	260
3.	Neurowetenschappelijk bewijs	261
§ 4.	Bijstand tijdens forensisch psychiatrisch deskundigenonderzoek	265
§ 5.	Tegenspraak	268
A.	WBM	268
B.	Algemeen strafprocesrecht en EHRM	268
1.	Artikel 6 EVRM en rechtspraak EHRM	269
2.	Hof van Cassatie	270
3.	Arbitragehof	270
4.	Invloed rechtspraak EHRM	271
a.	Algemene principes	271
b.	Bijkomend onderzoek	274
5.	Evolutie cassatierechtspraak	276
C.	Interneringswet 2007	278
D.	Interneringswet 2014	279
§ 6.	Inhoud deskundigenonderzoek	281
A.	Praktijk o.b.v. WBM	281

B.	Interneringswet 2007	282
C.	Interneringswet 2014	282
	1. Overzicht doelstellingen deskundigen- onderzoek	282
	2. Beoordeling geestestoestand	283
	3. Beoordeling oorzakelijk verband	293
	4. Beoordeling sociale gevaarlijkheid	294
	5. Beoordeling behandelbaarheid	294
§ 7.	Conclusie: forensisch psychiatrisch deskundigenonderzoek	295
Afdeling 3.	Observatie	296
§ 1.	WBM	296
	A. Voorwaarden	297
	B. Bevoegdheid	297
	C. Termijnen en rechtsmiddelen	298
	D. Uitvoering en duurtijd	299
§ 2.	Interneringswetten 2007 en 2014	301
Afdeling 4.	Vonnisfase voor onderzoeks- of vonnisgerecht	304
§ 1.	Onderzoeks- of vonnisgerecht	304
§ 2.	Procedure	305
	A. Verplicht deskundigenadvies	305
	B. Bijstand advocaat	305
	C. Bijzondere procedureregels onderzoeksgerecht	307
	1. Procedurewaarborgen WBM	308
	2. Interneringswet 2007	310
	3. Interneringswet 2014	310
	D. Conclusie	312
§ 3.	Burgerlijke vordering	313
	A. WBM	313
	B. Interneringswet 2007	315
	C. Interneringswet 2014	315
§ 4.	Bijkomende veroordelingen	316
§ 5.	Onmiddellijke opsluiting en voorlopige plaatsing	317
Hoofdstuk 4.	Tenuitvoerlegging en einde internering	318
Afdeling 1.	Bevoegdheid	319
§ 1.	WBM: commissie tot bescherming van de maatschappij ...	319
§ 2.	Interneringswet 2007: strafuitvoeringsrechtbank	320
§ 3.	Interneringswet 2014: kamer tot bescherming van de maatschappij	320
Afdeling 2.	Uitvoeringsmodaliteiten	326
§ 1.	Vooraf: plaatsingsproblematiek WBM	326
§ 2.	Moeilijk evenwicht tussen flexibiliteit en formalisme	338
§ 3.	Uitvoeringsmodaliteiten en enkele procedurele bepalingen	339

§ 4. Conclusie: tenuitvoerlegging en vereisten van de mensenrechten	344
Afdeling 3. Vrijheid op proef en definitieve invrijheidstelling	344
§ 1. WBM	344
§ 2. Interneringswet	345
Hoofdstuk 5. Internering veroordeelde	348
Afdeling 1. Artikel 21 WBM en ministeriële omzendbrief als “wettelijke” basis	348
Afdeling 2. Grondwettigheidstoetsing van onbepaalde duur internering veroordeelde	356
Afdeling 3. Internering van veroordeelde volgens Interneringswet 2007	358
Afdeling 4. Internering veroordeelde volgens Interneringswet 2014	363
Afdeling 5. Internering van veroordeelden na Potpourri III	364
Afdeling 6. Internering van veroordeelde en de vereisten van de mensenrechten en de strafdoelen	366
§ 1. Internering van veroordeelde en artikel 5 EVRM	366
§ 2. Internering van veroordeelde en <i>ne bis in idem</i>	379
A. <i>Ne bis in idem</i> : principes en toepassing	379
B. Geen <i>ne bis in idem</i> bij civiele maatregel	380
C. SVP-wetten en <i>double jeopardy</i>	382
D. Vergelijking met retroactiviteitsverbod	386
§ 3. Internering van veroordeelde en doelstellingen strafrechtelijke sanctie	390
Hoofdstuk 6. Voorlopige conclusie: te veel ruimte voor willekeur	394
Afdeling 1. Willekeur en rechtsonzekerheid mogelijk door dubbelzinnige en vage voorwaarden	394
Afdeling 2. Factoren die het toerekeningsvatbaarheidsoordeel kunnen sturen	395
Afdeling 3. Illustratie	402
§ 1. Methodologie	402
§ 2. Feiten en eerste vaststellingen	403
§ 3. Psychiatrische deskundigenonderzoeken en andere medische adviezen	404
§ 4. Vooronderzoek en eindvordering OM	407
§ 5. Zittingen hof van assisen	408
§ 6. Bespreking	410

DEEL IV	
RECHTSVERGELIJKING	413
Titel 1	
Inleiding	415
Titel 2	
Nederland	417
Hoofdstuk 1. Evolutie Nederlands strafrecht	417
Afdeling 1. Klassiek schuldstrafrecht	417
Afdeling 2. Terbeschikkingstelling van de Regering	418
§ 1. Psychopathenwet 1925-1928	418
§ 2. Voorwaarden TBR	420
§ 3. Wetswijziging 1986-1988: TBS	421
Hoofdstuk 2. Opname psychiatrisch ziekenhuis	422
Afdeling 1. Ontoerekeningsvatbaarheid	422
Afdeling 2. Plaatsing in psychiatrisch ziekenhuis	422
§ 1. Voorwaarden	422
§ 2. Procedure en uitvoering	424
Hoofdstuk 3. Terbeschikkingstelling	425
Afdeling 1. Aard en doelstellingen	425
Afdeling 2. Voorwaarden	427
§ 1. Toepassingsgebied: strafbare feiten	427
§ 2. Geestestoestand	429
A. Geestesstoornis	429
B. Psychologisch criterium	430
C. Gelijktijdigheidsvereiste	432
§ 3. Gevaarlijkheid	434
Afdeling 3. Gerechtelijke fase	435
§ 1. Gedragkundig advies	435
A. Verplicht multidisciplinair advies	435
B. Tegenspraak en bijstand	437
C. Verslag: inhoud en rapportage	438
1. Deskundigenopdracht	438
2. Weigerende observandus	442
§ 2. Observatie	445
§ 3. Rechterlijke beslissing	449
Afdeling 4. Uitvoering en einde TBS	450
§ 1. TBS met voorwaarden	450
§ 2. TBS met dwangverpleging	453
A. Gewelddsmisdrijf	453

B.	Combinatievonnis	454
C.	Dwangverpleging	459
D.	Duurtijd	460
E.	Longstay	464
1.	Zesjaarlijkse evaluatie	464
2.	Longstay en longcare	465
Hoofdstuk 4.	Conclusie: evaluatie Nederlands versus Belgisch systeem	468
Titel 3		
Alternatieven		473
Hoofdstuk 1.	Noorwegen	473
Afdeling 1.	Inleiding	473
Afdeling 2.	Historisch overzicht wetgeving	473
Afdeling 3.	Schulduitsluiting en gedwongen opname	475
Afdeling 4.	Controverse na aanslagen 2011	477
Hoofdstuk 2.	Zweden	484
Afdeling 1.	Inleiding	484
Afdeling 2.	Historisch overzicht wetgeving	484
Afdeling 3.	Huidige wetgeving	488
Titel 4		
Conclusie		493
DEEL V		
VOORSTELLEN		495
Titel 1		
Inleiding		497
Titel 2		
Schulduitsluiting versus behandeling		499
Titel 3		
Niet-toerekeningsvatbaarheid als schulduitsluitingsgrond		501
Hoofdstuk 1.	Afschaffing toerekeningsvatbaarheid	501
Hoofdstuk 2.	Behoud toerekeningsvatbaarheid	504
Afdeling 1.	Leidende criteria voor bepaling van niet-toerekeningsvatbaarheid	504
Afdeling 2.	Gemengd versus medisch model	505
Afdeling 3.	Voorstel	508

Titel 4	
Behandeling van de geestesgestoorde delinquent	513
Hoofdstuk 1. Inleiding	513
Hoofdstuk 2. Internering schuldloze dader	514
Hoofdstuk 3. Behandeling in detentie en behandeling als voorwaarde	518
Afdeling 1. Inleiding	518
Afdeling 2. Behandeling in detentie	519
Afdeling 3. Behandeling als voorwaarde	524
DEEL VI	
SLOTBESCHOUWINGEN	527
<i>Bibliografie</i>	533

